

DALIBOR VÁCHA

CESTOU

KNIŽNÍ KLUB

KAPITOLA PRVNÍ

L Á G R

Střední Rusko, jaro 1916

„Jsou tu, Ferdo!“ zasyčel Nouza a vklouzl do stínů po levé straně. Blížila se noc, většina zajatců měla být na kavalciích, vybírat si vši, klábosit, vzpomínat na jídlo a nadávat na všechno, na co se nadávat dá. Kromě Nouzy a pěti dalších – teď neviditelných – tam ale nikdo jiný nebyl. Kde jsou ti parchanti? Byly přípravy a plány zbytečné? Byla to past, kterou chystali zbytečně? Naštěstí to byly zbytečné obavy, protože past vzápětí sklapla, a pěkně hlasitě.

Dveře se rozletěly a dovnitř vrazila skupina ramenáčů, rukávy vyhrnuté, v ruku klacky nebo improvizované nože. Pomalu se rozestoupili do půlkruhu a zmateně se rozhlíželi. Rozhodnost z nich vyprchala, čekali mírumilovnou podvečerní scénu, kterou by mohli rozbourat, rozkopat, rozházet, zkrvavit, dostalo se jim prázdnoty a stínů. Po chvilce spustili překvapenou maďarštinou.

„Včil!“ zaznělo šerem a do party honvédů vpadla přesila landvéráků. Půltucet se vyřítíl přímo proti nim a dvojnásobek jim vletěl do zad, schovávali se původně pod barákem a čekali. Maďaři se nenechali zahanbit, vypukla rvačka, nebylo moc dobře rozpoznat, kdo patří ke které straně, bojovníci obou part byli hubení, otrhaní a ve stejné špinavých hadrech.

Nouza se uhnul výpadu klackem, máchl rukou a přiosřtený kus kovu v jeho pravici vyryl krvavou ránu v protivníkově obličejí. Jekot, spousta krve na mizerné prkené podlaze. Zarazil se, překvapen vlastním činem, udělalo

se mu z něj špatně. Byl to odporný pocit, když improvizovaný nůž zasáhl nepřítele. Nouza zaječel, v zádech mu vybuchla bolest, skončil na zemi hned vedle sténajícího chudáka, kterého právě zohavil. Otočil se na záda, právě včas, aby nastavil ruku, a zabránil tak klacku, aby mu nedopadl na hlavu. Zařval bolestí. Prasklo něco v ruce, nebo ne? Je zlomená? Snad ne. Honvéd nad ním se znovu rozmáchl, Nouza ztratil improvizovanou kudlu, čísi noha do ní kopla a poslala ji mimo jeho dosah.

Jsem v prdeli.

Rozběhnutý Bláha drapnul Maďara v pase a oba zmizeli Nouzovi z očí. Otřeseně se pokoušel zvednout, bitka byla skoro u konce, taktika nevelké česko-slovensko-alsaské koalice slavila díky momentu překvapení totální úspěch. Viděl drobného Alasana Jeana, jak sedí na ohromném Maďarovi a oběma pěstmi ho mlátí do obličeje. Jean zvedl hlavu a usmál se na Nouzu, v úsměvu mu chybělo docela dost zubů, z rozbitých dásní i rtů mu tekla krev, potrháním rubašku měl na hrudi úplně promáčenou krví. Většího a rozhodnějšího vítězství dosáhnout nemohli.

Nouza přehlídl šeré bojiště a zadoufal, že nikdo neumřel, ne že by si to ta sebranka nezasloužila, jenže každá mrtvola může znamenat pořádný průser ze strany velení tábora. „Nechte toho!“ zakřičel vztekle, a zastavil tak jednotlivé msty na poražených honvédech. Každý z jeho party měl s Maďary nevyřízené účty a tohle byla ideální příležitost si je srovnat. „Nechte toho!“ vykřikl ještě jednou, i když se už nic nedělo. Chlapi obou stran se pomalu zvedali, alespoň do sedu. Nebo sténali na podlaze. Skoro si oddechl, nevypadalo to snad na žádné mrtvé, mrtví ve rvačce jsou smůla.

Zaslechl výkřiky v ruštině. Někdo stihl dát konvojům vědět, že ve veležrádném česko-alsaském baráku se zase něco děje. Škoda že těch veležrádců tu mnoho není, spíš samí váhavci a pár zarytých obdivovatelů „širší vlasti“.

Ruští strážníci dorazili, jejich zásah byl rychlý a nemilosrdný. Objevily se vousaté tváře konvojů, na nic se nečekalo. Velitel tábora se bál vzpoury. Nemělo proběhnout žádné vyšetřování, žádné řeči, vykonávala se jednoduchá spravedlnost, kolbami pušek sehnali obě nepřátelské party do jednoho chumlu a potom se do nich pustili. Nehleděli na to, ke které straně kdo patří, všichni si pouze kryli hlavu a modlili se, aby výprask skončil. Nikdo naštěstí nenatáhl ruku, aby strážnému vytrhl pušku z rukou, nikdo se naštěstí nepokusil prodat se pryč, přijali trest.

„Jako bulky,“ rozesmál se hýkavě Heřman, Maďari mu natrhli ucho a konvojové rozbili hlavu, měl ji omotanou špinavým hadrem, kterým prosakovala krev, ale jemu to bylo jedno, nic si ze zranění nedělal. „Jednou jsem na vlastní oči viděl, jak oficír trestal zemljáka za hloupost, špatně ho pozdravil nebo co. Chlap před ním stál v perfektním pozoru a oficír ho mlátil holí hlava nehlava. Když chlap spadnul na zem, zase se po chvílce sám zvednul, stoupl si do pozoru a lajtnant ho řezal dál.“ Znovu se ušklíbl: „Stáli jsme tam jako bulky, jako ti pitomečci. Ale těm sviním paprikášským jsme natrhli škleby, no ne?“ Nikdo mu neodpověděl, každý se staral jen o vlastní bolesti, naraženiny a odřeniny.

„Mohli taky začít střílet, nikdo by jim to nemohl vyčítat, mohli začít střílet,“ pronesl potichu Žovinec zvaný Šťovík a smutně koukal na utržený rukáv od haleny. Látka byla tak zteřelá, že už nepůjde ani přišít. Uniformy se jim rozpadají a není naděje, že by se zdarma nebo levně dostali k jinému oblečení. „Neudělali to, nestříleli po nás. Jsou to měkkosrdcatí Rusové, Slovani, naši bratři.“ Jestli se mu nepovede něco dobře vyměnit, bude chodit nahý. Zatraceně!

„Jdi do hajzlu s tou tvou slovanskou propagandou,“ ozvalo se z temného rohu. „Kluci, pamatujete na toho

emisara? Na toho starýho fousatýho? Na Heyduka? Pamatujete, ne? Kecal hodinu, ale tady Šťovík by neměl problém ho v jakýmkoliv kecání převízt.“ Hořký smích. „Naši bratři, prej. Rusáci pitomí, Šťovík pitomá.“

„Mohli začít střílet,“ stál si Žovinec na svém. „Jsou to naši bratři, ať ty si říkáš, co chceš. Na tom je vidět, že... Ještěže...“ zadrhnul se.

„Jdi do hajzlu, ty slavjanofile. A řek to taky někdo těm bulkám, že jsou naši bratři? Že my jsme jejich bratři? Drží nás tady jako zvěř, Maďary nechaj, ať nám házejí hovna do polívky, smějou se nám, a když nám rozbijou držky, ty ještě pindáš, že můžem bejt rádi, že nás nepostříleli.“ Semrád obvykle vypadal jako dobrák, ale nebyla to úplná pravda. Každý, kdo ho znal pořádně, věděl, že nejde pro ránu nebo hádku daleko, když šlo o něco, na čem mu záleží. Vynořil se z šera a naklonil se nad Žovince: „Já ti ty tvoje kraviny neberu, ale nedělej z nás blbce. Jsme do tý tvojí šaškárny přihlášený všichni, necuknem, ale vyser se na tyhle kecy. Je mi z nich na blití.“

„Jako bulky!“ strhl na sebe pozornost Heřman, který se rozřehnal na celé kolo. Ostatní chlapi, zmlácení a bolaví, si nemohli pomoci a začali se smát taky. Kdyby se jich někdo zeptal, proč se smějí, nedokázali by odpovědět. Žovinec se stáhl, bylo vidět, že mu Semrádův výstup vadí, ale bál se. Heřman se usmíval. Nebylo by dobré, kdyby se porvali mezi sebou. Jejich parta potřebovala jak Žovince, tak Semráda. Když nebude Semrád, nebudou ani jeho dva kamarádi truhláři. A když nebude Žovinec... Heřman se zarazil. Šťovík je rozděloval a možná zároveň stmeloval. „Jako bulky,“ zašeptal si ještě jednou pro sebe do hysterického smíchu svých spoluvězňů.

Nouza se zvedl a potácivě vyšel z baráku ven. Jsou v izolaci, v nejhorší části lágru. Nevelký plácek obehnaný drátem, stojí tam jediný barák, spíš bouda s děravou střechou, bez oken, bez dveří. Odhadoval by, že tu minulé léto

mohl být cholerový barák. Každý lágr má podobné *zařízení*, obyčejně pro problematické pleňasy a v případě rozšíření nakažlivých chorob jako jediný způsob profylaxe a léčby. Izolovat a nechat umřít. Brzy bude noc a ruští velitelé tábora si pro ně určitě najdou nepříjemnou práci na zítra. Tipoval by velkou táborovou latrínu. Jo, určitě to bude latrína. Jsou tu sami. Maďary po výprasku poslali zpátky na jejich barák. Proč? Mají je radši? Těžko říct. V Rusku je lepší se na většinu věcí vůbec neptat, jsme pro ně zrádci, zradili jsme vlastního cara tím, že chceme sloužit v jejich armádě, bojí se, že je zradíme taky. Nouza se posadil kousek od drátů. Za dráty přechází dvojice postarších strážných s puškami v rukou. Povzdechl si. Slovanská vzájemnost. „Blbej Žovinec,“ zašeptal jen tak pro sebe. Nebude to nic hrozného, zítra je určitě vrátí na barák, jen jim přiřadí otravnou, ponižující, těžkou práci.

V Taškentu jsem byl v cholerovém baráku, bleskla mu hlavou nevítaná vzpomínka. Těžko zapomenout na kostlivce s horečkou vypálenýma očima, co leží ve vlastních krvavých výkalech. Byli nazí, oblečení ze sebe v záchvattech šílenství strhali. Živí i mrtví. Zemřelí jsou odnášeni jednou denně těmi obyvateli baráku, kteří se ještě dokážou zvednout ze špinavých lůžek. Vždy večer, když slunce venku přestane tak pálit... a odnesou je na hromadu, kde je rovnají jako polena.

„Jínej svět nejni,“ pronesl pomalu s důrazem na každé slovo. „Jenom tohle.“ Z baráku slyšel zvuky hádky. Skoro se usmál. To je pořád, jedna hádka za druhou, od politiky přes počasí k jídlu. Nejčastěji je to jídlo. Co uvařit, kde to ukrást. Jaké jídlo je nejlepší? Hádáme se o škvarky, a zatím žereme shnilé brambory a vodovou rybí polévku, v níž není gram rybího masa. Pokud nepovažujete za rybí maso hlavy, kostry, ploutve a ocasy. Vsadil by se, že středem hádky je zase Heřman, bral to jako sport. Někoho vytočit, rozžhavit do běla, potom se mu vysmívat a třeba se poprat.

„Politici pitomí,“ prohlásil Heřman, když si sedal vedle Nouzy. Bylo jasné, co se stalo. Rozžehnul hádku a pak spokojeně odešel. „Vážně chceš do toho vojska, Tomáši? Nikdo ho nikdy neviděl, viděli jsme jenom ty dva emisary. Nic jinýho, dva emisary, pár papírů a spoustu našich keců, co nemají konce. Žovinec chce dělat prápor. Serem ty Rakušáky už takhle dost, jestli budeme pochodovat po lágru s práporem, bude to ještě horší.“

„Třeba už brzo budeme pryč,“ odvětil Nouza.

„Nedělej si legraci!“ vykřikl Heřman, ale rychle se uklidnil. „Ty to myslíš vážně? Ty si fakt myslíš, že nás odtud odvezou do nějaký husitský družiny, nebo co? To jsi pitomej jako ten Šťovík?“

„To může trvat měsíce, Martine.“

„Jo, taky se to nemusí nikdy povíat. Takže co, náčelníku?“

„Ekonomie.“

„Cože? Pokud dáme dohromady slušnej bakšiš, pošlou nás na ekonomii, makat někam na statek. Tam je lepší život, trochu víc žrádla, i ženský, mluvil jsem s Ivánovičem, některý zajatci se tam prý mají jako páni. Ne, tady to nepřežijem, naše vojsko se nemusí vůbec postavit, nebo nás odtud do vojska ani nepustí...“

„Ale nepošlou nás na Murmansk na dráhu nebo někam do dolů? Do továrny? Slyšel jsem, že v některejch továrnách je to peklo. Co Sibiř? Kácení stromů? Kopání zákopů na Ukrajině nebo někde v Polsku? Nebude lepší čekat tady na povolávák? Nemusí nikdy přijít. Radši neriskovat. Jak zajistíme, že nás pošlou někam rozumně?“ Heřman se nezdá být přesvědčen, pochybovačně se na Nouzu dívá.

„Jsem domluvený s Ivánovičem. Zařídí to v kanclu.“

„Proč to dělá? Ze slovanský lásky?“

„Ani omylem, potřebuje prachy. Musíme mít prachy, prstýnky, hodinky, cokoliv, co můžeme dát Ivánovičovi jako úplatek a co on pak může použít jako úplatek na vojenský správě. Potřebuje každou kopějku. Nebude to lev-

ný, ale dáme to dohromady. Samohonka je na černém trhu sakra drahá a ty jeho děvky jsou taky namlsaný. Zaplatil mu tak Kůdela a ta jejich parta, pamatuješ?“ Nouza si odkašlal, snaží se vlastním slovům věřit, opravdu si myslí, že odjezd na ekonomii by pro ně mohl být vysvobozením.

„Jo, poslali je někam k Volze nebo kam, prej.“

„Jo.“

„Můžeme mu věřit?“ nedokáže se Heřman odpoutat od pochybností a není divu.

„Ne,“ řekl Nouza neochotně. „To ale asi nemůžeme věřit žádnýmu z těch Rusáků. Nejsem Šťovík, abych věřil na to slovanský bratříčkování.“

„Jenže nám nic jinýho nezbejvá, co?“

„Věříš na tu Žovincovu blanickou armádu?“

„Jo, docela jo, Šťovík to podává docela pravdivě. A ten Heyduk mluvil taky dobře. Zní to jako pohádka, ale mohla by to bejt pravda. Noviny čteš, ne? Ty jejich Čechoslovaný a Čechoslováky? I kdyby byla polovina pravda... Ty tomu věříš?“ Heřman se usmívá, odchod do vojska je mu rozhodně bližší než práce na statku.

„Žovinec je trouba, ale není hloupej. Věříš, že nás odtud vyreklamujou před létem?“ Žovinec není hloupý, jeho názory však mnoha lidem nevoní, myslí si Nouza. Je na ty kluky trochu moc velký vzdělanec, na rozdíl od nich má školy, a když se naparuje, hází okolo sebe složitými slovy, aby předvedl vlastní nadřazenost.

„To je blbost.“

„No, a jestli tu zůstanem přes léto, čeká nás tenhle barák.“

„Cholera?“

„Jo, zažil jsem to vloni v Taškentu. Tady to nebude o nic lepší. Začnou vedra a bude to cholera, malárie nebo nějaký jiný svinstvo. Viděls hřbitov? Všechny ty napůl rozpadlý mrtvolý, co vyhrabáváme, když kopeme nový

hroby, to jsou loňský, cholera, nic jinýho to bejt nemůže. Ivánovič mlží, když se ptám, ale jsem si jistej. Loni jsem to zažil v Taškentu. Nedokážeš si to představit. Pobije nás cholera.“ Nouze se kouše do spodního rtu, těká očima ze strany na stranu, zatíná pěsti, strašlivé vzpomínky se vrací podruhé v krátkém čase.

„Byl jsem v boji, dovedu si představit spoustu věcí.“

„Já taky, ale tohle je horší, než tušíš, nedá se to srovnávat ani s trumlfajerem.“ Nouza se opřel o stěnu baráku. „Nedokážeš si to představit, je to bezmoc. Bezmoc, rozumíš?!“ prohlásil a zavřel oči. „Je pořád teplejc a teplejc. Cítíš latrínu? Cítíš, co? Je cejtit až sem. Je docela daleko. Je teplo. V barákách je pořád víc much. Brzo to začne, vloni to taky tak začalo. Mrtvolý, všude samý mrtvolý. Večer normální barák, ráno špitál, večer márnice. Jde to strašně rychle. A tady ti nedají žádný léky, žádný doktory, žádný sestřičky. Zavřou nemocný do baráku, zamlátí dveře a okna prkny a nechají je pochcípát.“ Otevřel oči a smutně se usmál.

„Máš strach?“

„Ne, přežil jsem jednou, přežiju podruhý, možná, ale chci určitě pryč. I kdybych cholera podruhý přežil, zblázním se.“ Nouza rozhodil rukama. „Zaplatíme Ivánovičovi, co bude chtít, dostane nás na ekonomii, budem makat na čerstvým vzduchu, obskakovat selky a žrát líp než tady. A když přijdou papíry z Kyjeva, najdou nás i tam. Když neprijdou, bude nám tam líp.“

„Co když nás Ivánovič zařízne?“ Heřman podupává, užírám ho nervozita, každé rozhodnutí se může proměnit v úplnou katastrofu, co je zabije.

„To neovlivníš, Martine. Máme aspoň šanci. Když nás podrazí, třeba najdem způsob, jak mu to potom vrátit i s úroky.“ Nouza ví, že si trochu vymýšlí, Ivánovičovi by se mohli pomstít pouze s vypětím sil a za cenu vlastního zničení.

Heřman se zvedl a protáhl. Ohmatl si tvář pod levým

okem. Sykl bolestí. „Zejtra budem vypadat fakt zajímavě. Myslíš, že ostatní půjdou s náma?“

„Ty jdeš?“

„Jo.“

„Ať si tu zůstanou. Mám dvacet rublů, stačí to pro dva chlapy. Ivánovič říkal, že chce desítku za každého. Myslíš, že se pár dalších najde. Máš prachy?“ Peníze jsou schované na bezpečném místě, zlodějů je v lágru stejný počet jako zajatců a k nim stačí pouze připočíst ruské strážné a úředníky.

„Desítku? Mám. I o něco víc, o trochu,“ usmívá se Heřman. „Kšeft s vyřezáváním knoflíků docela nesl. Stejně jako ty obrázky, co jsem prodával bábám na trhu.“

„Musíme to rozhodnout co nejrychlejc, co nejrychlejc, říkám.“ Nouza se naklonil dopředu. Sledoval strážného, jak chodí na malém prostoru tam a zase zpátky. „Může to být naše poslední šance.“ Odmlčel se. „Pamatuješ si, jak to vypadalo mimo tábor? Myslíš, skutečně pamatuješ?“ Nenechal Heřmana odpovědět: „Mám dojem, že se to nikdy nestalo, že mi to jenom někdo vyprávěl, ale já jsem to sám nezažil.“ Podíval se na Heřmana. „Nechci tady chcípnout, nechci.“

„A co chcípnout na frontě? Hlásíme se do armády...“

„Radši chcípnu na frontě než v lágru. A ty taky. Každěj.“

„Uvnitř se to nějak uklidnilo,“ reaguje Heřman na ztišené hlasů z baráku. „Budu je muset zase trochu popohnat.“ Zašklebil se. „Když tam nejsem, jsou celý zlatý, samej bratr a bratříček. Až tam vlezou, zase si budou vyprávět ty Šťovíkovy pohádky o Masaříkovi, nebo jak se ten chlap jmenuje. Znáš ho?“

„Masaryka? Jednou jsem ho viděl. Přivedli ho k nám na představení. Divnej patron, filozof, profesor.“ Nouza vyskočil na nohy: „Ale snad nás pustí, abychom zvládli dodělat ten kus, ten tyjátr.“ Podíval se na Heřmana: „Pamatuješ si, cos mi slíbil, Martine, ne?“

„Jo,“ odplivl si Heřman. „Pamatuju. A já slovo dycinky držím, to by sis už měl pamatovat, saláte.“

„Beru tě za slovo.“

Nouza s vypětím sil potlačil záchvat smíchu, který se mu dral do krku. Byl však jediný, kdo se ovládl. Ostatní se rozchechtali, jakmile do jejich improvizované divadelní šatny vstoupila nejdůležitější postava. Chlapi začali tleskat. „Se vám na to vyseru, pitomci,“ zavrčela vysoká blondýna překvapivě hlubokým chraptivým hlasem a zcela neženským pohybem si upravila bujné poprsí. „A tohle mi taky furt padá.“ Věta měla ohromný úspěch u ostatních herců, Nouza to už nevydržel a začal se smát taky, namaskovaný Heřman se na něj vyčítavě podíval: „Blbe pitomá, všechno dělám jenom kvůli tobě a ty se mi pak směješ.“

„Neblbni, Martine, podívej, jakej jsi měl sukces,“ vyrážel ze sebe Nouza obtížně. „Sotva vylezeš, a potlesk, to neměli ani největší herci v Národním!“

„Jdi do hajzlu, kdyby nebylo tak těžký to všechno sehnat a nacpat se do toho a kdybich v tom už nebyl...“ Zajatci si otírali slzy. „Blbci, kdybich nevěděl, že ta hra by bez mojí persóny určitě propadla, šel bych do svý soukromý šatny a oddával se četbě klasických divadelních her a takovýchhle splácaných paskvilů bych se vyvaroval,“ pronesl k nim Heřman povýšeně. „Nechápete skutečný umění.“ Nový výbuch smíchu přehlušil i jeho další poznámky. „Kdyby měly naše hopsandy v Plzni takový vnaďy,“ poplácal se pod nadmutých partiích. „Tak to by na každěj kus bylo vyprodáno a amanti by na ně stáli frontu s pugétama.“

„No, ty radši pugéty nečekej, ale třeba na tebe budou stát frontu,“ rozesmál se znovu Nouza. „Víš, jak to tady chodí.“

„Jeden mě zkusí plácnout po zadku a utrhnu mu pazou-

ru,“ oponoval drsně Heřman. „Žádný miliskování nebude, to si nepředstavujte, holoto, já budu svý Mařce věrnej a s váma, hubama neholenejma, nohama smradlavejma, s váma bych si to tedy dala.“ Při posledních pár slovech přešel do falešného sopránu a vyvolal novou bouři chechtotu.

Nouza se o pár minut později vyhoupl na jeviště a vyděšeně zíral na snad tisícovku lidí, co se sešli na jejich *Pravé a skutečné české divadlo*. Očekával pár desítek nudících se zajatců; ne že plocha za baráky bude celá nacpaná. Zachytil koutkem oka i ruské uniformy. Nebyli tam jenom otravní konvojové, ale taky táborová honorace, velitel, jeho zástupce a táborový lékař, který však nikdy neordinoval. Byli tam zajatci ze všech partiček i sort, všech národností, všichni. Od zarytých Rakušáků po revolucionáře a anarchisty. Hubené špinavé ksichty, horečkou žhnoucí oči. Zajatci. Uklonil se a spustil připravenou uvítací řeč. Blesklo mu hlavou, co by za to dali v mnoha kamenných divadlech, aby jim přišlo tisíc lidí. Tisíc platících. Každý dal, co měl a mohl. Od strážných nebrali nic, ale od zajatců chtěli drobné, třeba kopějku, hřebík, trochu tabáku, kousek salámu, skývu chleba. Cokoliv se proměnilo v platidlo. A Semrád už hlásil, že se jim sešel pěkný majeteček. Nouza deklamoval verše v ruštině a přemýšlel nad tím, jak je možné hromadu hadříků, hřebíků, patek chleba, drobných mincí a smotků nitě považovat za majeteček.

Snadno.

Jsi v lágru, chlapče.

Skončil a uklonil se v hukotu potlesku. Většina zajatců neumí rusky natolik, aby mu porozuměli, a ruští konvojové nemají takový rozhled, aby verše pochopili, ale *sukces* to byl. Sedí na zemi, ti vzadu stojí. Pouze trojice táborových hlavounů si nechala donést lavici a občerstvení. Zmizel v zákulisí. O oponě by si mohli jenom nechat

zdát, oni by si tedy mohli nechat zdát o většině divadelnických věcí, ale... kouzlo fungovalo. Bylo to skoro jako divadlo. V hlavě mu prolétl plán představení. Popohnal skupinku zpěváků, kteří mají jít zpívat. Zašklebil se. Připadal si ve svém živlu. Divadlo. Skutečné divadlo.

Zahlédl Žovince, který seděl na jakési bedně a slzel, nábožně poslouchal *Kde domov můj*, jak se nese tichým ruským večerem. Je teplo, zaznamenal Nouza. Teplo a vlhko, a dusno. Aby nepřišla bouřka. Zvedl oči k nebi, viděl hvězdy i měsíc, zaposlouchal se do písně, zpívají hezky, kluci. Otrel si oči, asi mi tam něco spadlo. Žovinec se na něj drze šklebil, Nouza jen mávl rukou a popoháněl „kulisáky“, kteří se po další písni – ruské tentokrát, pochopitelně – musí činit s úpravou scény. Za velkou plachtou a za pomoci osvětlení půjčeného od vedení tábora se bude konat stínohra. Chlapi už měli připravené půjčené kolečko na hlínu, které budou „tahat“ ze šťastné rodičky.

Na jejich kus je ještě čas.

Heřman v roli krásky podupával opodál a zjevně se s vlastní úlohou dobře sžil. Nouza se usmíval, připadal si skvěle, napětí, strach, jestli se představení podaří, nebo skončí průšvihem, všechno to zmizelo. Šmírák z ochotnického divadélka, který v Rusku organizuje velkou produkci pro tisíc lidí. Heřman se natřásá jako opravdová lehká holka, musel si to dobře odkoukat.

Je pořád větší horko a dusno, slunce sice dávno zapadlo, ale žádné ochlazení nepřichází. Nouza studuje noční oblohu, jdou támhle mraky, nebo se mi to zdá? Je čas na jejich frašku, není si jist, jestli si pamatuje celý text, ale to je jedno, stejně hrají v češtině s pár ruskými větami a pokud si ostatní herci vzpomenu na polovinu vlastního textu, bude to zázrak.

Když přišel čas, aby vletěl jako blázen na scénu, do prachu okolo něj začaly dopadat první ohromné dešťové kapky a zvedl se silný vítr. Bouřka je tady. Skoro geniální

trik pro divadelní hru, co se má odehrávat v samostatném československém království dlouho po světové válce. Buď nás vynesou v zubech Rakušáci, nebo spláchne bouřka, blesklo mu hlavou, když vyhazoval rozmáchlým přehnaným gestem ze scény parodii na Franze Josefa. Promočil je slejvák. Nouza stál na mokřém jevišti; sledoval prchající diváky, díval se na to, jak víchř rve jejich improvizované divadlo na kusy, a smál se.

„Mluvil jsem s Ivánovičem,“ zašeptal Nouza. Šeptal, ne úplně všichni byli na jejich straně, i když o baráku se vyprávělo jako o velezrádném. Pár jich s Nouzovou partou opatrně sympatizovalo, ale u spousty z devadesáti obyvatel dřevěné boudy si vážně jisti být nemohli. Nebo, mohli si být jisti, že pomažou s každou novou informací hned ráno za rakouskými frajtry a budou mít nový materiál do jejich černých knih velezrádců. Stejných knih, které posílají přes Červený kříž jako soukromou poštu. Alespoň že jsou zpátky z té izolace, myslel, že se tam zblázní.

„A co ti řekl ten tvůj panslovan?“ zaznělo z horní palandy, kde se uvelebil Semrád, ten se vzápětí uprdnul, ostatní ocenili hlasitost uprdnutí nadávkami nebo smíchem. „Poslal tě k šípku, co, cirkusáku?“ Ti *nejvěrnější* jsou téměř všichni v jednom z koutů baráku.

„Za týden,“ zavrčel Nouza naoko vztekle a čekal na reakce, přišly, nevěřící i nadšené.

„Za týden odtud mizíme?“ ozval se trochu hlasitěji a v každém případě pochybovačně Heřman.

„Ztichni!“ zazněla odpověď.

„Kam?“ ptal se horečně Bláha.

„Někam ven, přesně neví, ale mluvil něco o Volze, tam by to nemuselo být nejhorší,“ šeptal Nouza a jen s obtížemi skrýval hrdost na vlastní vyjednávací a obchodnické nadání. Něco jim z připraveného úplatku i zbylo, ne mno-

ho, ale lepší něco než nic. Utnul vlastní tiché myšlenky na téma zrady ruského úředníka. Co se má stát, stane se.

„Netaháš nás za fusekli?“

„Naloží nás s konvojem za mašinu a pojedeme, dostane prachy na stravu a v chutoru, ve vesnici, nás předá místním úřadům a ty nás rozdělí po chalupách. Dohodli jsme se, nebylo to nejlevnější, pánové, že máme všichni umístěnku do stejné vesnice.“

„Jak se jmenuje?“

„K čemu mi to bude? Budeš si to hledat na mapě, nebo znáš Rusko tak dobře i z hlavy?“

„Abych ti mohl omlátit o hlavu, že nás dali do jiný,“ rozesmál se Heřman.

„Nikolajevka?“

„Antonovka?“

„Petrovka?“ ozývaly se ze tmy smíchem podbarvené tipy.

„Vasiljevka,“ prohlásil Nouza a vyvolal nový záchvat smíchu.

„Ty bulky neumí pořádně pojmenovat ani...“

„Ticho, bagáni!“ ozvalo se ode dveří. „Slyšíte to taky?“ Barák, který do té doby žil tišší i hlasitější večerní zábavou, zmlkl.

„Slyšíte to taky?“

Slyšeli to všichni. „Pomoc! Pomoc!“ výkřiky v češtině nešlo v nastalém tichu přeslechnout. „Pomoc! Pomoc!“ opakovalo se ve strojovém rytmu. Znovu a znovu. Muži si sedali na prýčnách, vstávali, dívali se ke dveřím, za nimiž bylo možné tušit strážného s puškou.

„Třeba mu pomůžou,“ zašeptal Semrád.

„Kdo?“ štěkl Heřman. „Strážní? Nesmí se hnout od baráku. Odkud to vůbec jde?“

„Mi připadá, že od latrín,“ prohlásil vyděšeně jeden z taticů od vchodu. Možná právě ten, který donutil celý barák zmlknout, určitě to byl on. „Já myslím, že od latrín, někdo tam do nich musel spadnout.“ Všem prolétla hlavou straš-

livá vzpomínka na latríny v táboře. Díry plné nepopsatelného hnusu, na nichž jsou položena silná prkna bez jakékoliv opory. Vylézt si na prkno, přičapnout a... modlit se, aby se nic nestalo. Kolikrát každého z nich napadlo při pohupování se na prkně, co kdyby prkno nevydrželo, kdyby ho někdo rozhoupal... nejhnusnější smrt ze všech hnusných. „Kdo chybí? Kdo nám v baráku chybí? Je to někdo z našich?“ zařval hystericky Semrád.

„Panebože, von tady nejní Šťovík,“ prohlásil o pár vteřin později Bláha. „Ježišmarjá, já myslel, že tu chrní vedle a von tu nejní!“

Heřman pádí přes všechny, odstrkuje je stranou, uklouzne, zase se zvedne na nohy a už je u dveří, volá, ať jsou všichni ticho. Poslouchá. V hustém šeru je jeho postava téměř neviditelná. „Kluci, do prdele, on to asi bude Šťovík, připadá mi, že je to on. Nouzo, pocem rychle! Musíš toho bulku překecat ať nás pustí mu pomoci! Znají tě, obchoduješ přece s nima. Pocem!“

„Gospodin, je tam náš kamarád, slyšíš ho, křičí, naříká, umírá, to není smrt pro psa, natož pro řádného křesťana.“

„On pravoslavný?“ odpovídá otázkou skrze dveře strážný. „Já myslel, že vy všichni Austrijáci, žádní pravoslavní.“

„On pravoslavný, miluje Rusko, dovol nám ho zachránit,“ škemrá Nouza. „Nebo ztrop alarm, ať tam jde někdo z vašich!“

„Nět, komandýr govoril, že nemáme pleňasy pouštět z baráků po večerce. *Nět!*“ zní rezolutní odpověď. „A alarm? Na to jsem malý pán, udělám alarm pro jednoho pleňasa a komandýr nebude šťastný a Pavel Nikitič nebude šťastný a...“ blábolí strážný.

„Kluci, on nás tam nepustí,“ narovnává se Nouza. „Musíme...“

„Já na něj seru,“ vrčí Semrád, rozráží dveře a je mu úplně jedno, že jsou zvenku zamčené. Chatrné dřevo v sobě

hřebíky závory stejně neudrží. Už je venku. Strážný cosi křičí, Nouza strčí do Heřmana: „Jdeš se mnou?“ Nečeká na odpověď a mizí z baráku za Semrádem.

„Kurva,“ drtí Heřman mezi zuby. „Jo.“

Poslední vybíhá tatík, který všechno slyšel jako první. Ostatní se vrací na pryčny a zírají na dveře rozražené do noci, zvenku jsou slyšet zvuky zápasu, muži se odtahují, chtějí být ode dveří co nejdál, děs prostupuje jejich myšlení. Co se stane teď? Co bude dál? Stojí jeden lidský život za tu hrůzu, co určitě přijde?

Nouza koutkem oka vidí ruského strážného v Semrádově medvědíh objetí. Rvou se. Semrád se ho snaží umlčet, nedovolit mu křičet o pomoc, vykroutit mu pušku z rukou. „Hlavně ho sakra nezabij,“ říká si Nouza pro sebe. „Hlavně ho nezabij.“ Spurtuje směrem k latrínám, hlas tonoucího je slabší a slabší, mezi výkřiky jsou větší prodelevy.

„Pospěš si!“ křičí Heřman na Nouzu, který uklouzl v bahně a v plné rychlosti narazil do stěny sousedního baráku až to zadunělo. Nouza se hrabe na nohy a nedbá křiku dalšího strážného. „Jdi do hajzlu,“ syčí vztekle a pádí k latrínám. Je jasno, včera v noci byla bouře, celý den přšelo, ale dnešní noc je jasná, svítí hvězdy. „Je to Šťovík!“ řve Heřman do noci. „Musíme ho dostat ven, už nemůže!“ zalyká se hystericky. „Jak to uděláme?“ Stojí na okraji páchnoucí propasti, dívá se dolů na stín plácající se v páchnoucím hnusu a nerozhodně se rozhlíží. „Jak to uděláme? Když tam skočíme, skončíme jako on.“

Tábor za jejich zády se začíná probouzet, jsou slyšet výkřiky strážných, volání o pomoc v ruštině, Žovincovo chroptění – už není schopen ničeho jiného – v hluku zaniká. „Pomoz mi,“ tahá Nouza Heřmana k prknu, které slouží jako lávka přes díru. „To se na to chceš zavěsit, nebo co?“ ptá se Heřman zmateně. Tatík je konečně doběhl,

stojí nerozhodně na hraně jámy a vyděšeně do ní kouká.

„Ne, zkusíme to vyrvat z ukotvení. Pamatuješ si, že tohle je to uvolnění! To, co prská a mele sebou, jak na něj nikdo nechce chodit! Vytrhneme ho a on...“

„No jo, pustíme se do toho.“

Třísky v rukou. Vztek. Zoufalství. Nadávky. Strážní kdesi za jejich zády. Ztichnuvší Žovinec. Je vůbec naživu? Neděláme to zbytečně? Napětí. Prasknou záda? Zaprašnění dřeva a mají dlouhé prkno v rukou, vytrhnout ho z ukotvení na druhé straně je snadnější. Postarší zajatec, kterému bude možná Žovinec vděčný za záchranu života, je překvapivě silný. Nebýt jeho pomoci, prkno by nedokázali včas uvolnit. „Kde seš?!“ naklání se Heřman nad jámu, zatímco Nouza ho jistí. Zápach je strašlivý, hlavami jim pořád bloudí představy toho, jaké peklo musí být tam dole. „Kde seš?! Šťovíku?“ Vhlase je slyšet zoufalství, protože zdola se nic neozývá, nic není vidět. Je ještě naživu?

„Ta...tady,“ odpovídá stín, který – jak měsíc osvětluje postavu – se snaží zachytit na kluzké stěně. „Pomozte.“ Právě se vynořil zpod hladiny, prská, Nouza zvrací. Panebože!

„Pracuje se na tom.“

Výkřiky za jejich zády, musí si pospíšet. Buď se Žovinec utopí, nebo jejich záchrannou akci zastaví strážní. Tmou šlehne výstřel. Tatík nadává na Rusy. „Jděte do prdele, parchanti!“ Hází dolů jeden konec prkna. „Jak je to do prdele hluboký?“ nadává Heřman, když se snaží zabodnout prkno do dna, aby měli oporu. Prkno jim ujíždí, ruce mají rozedřené, nadávají, prkno je těžké a podkluzuje... tam dole. Žovinec sténá, náhle je ten zvuk příliš hlasitý, natahuje ruce po spásonosném prkně, ale hrozí, že ho zachráncům vytrhne a bude konec.

„Pusť to, kurva!“ syčí Nouza. Švihnou prknem, Žovinec křičí, vzlyká, prkno je konečně zabodnuté v kluzkém dnu. „Chyť se, pitomče! Chyť se!“ křičí nejdříve sám a potom

mu pomáhá Heřman, vidí nezřetelnou, rozplizlou postavu dole v jámě, jak se zoufale tiskne k záchraně v podobě mizerného prkna. Metr nahoru, půlmetr dolů, ten šlem je strašně kluzký. „Vylezeš po tom? Zvládneš to?“ ptá se Nouza a snaží se společně s tatíkem jistit lávku, aby neskouzla na stranu, ale to už Žovinec šplhá nahoru. „Jak jsi tam spadnul, ty blbe?“ Heřman klečí na rozbahněném břehu jámy a pomáhá mu nahoru. Je nahoře. „Panebože,“ huhlá Žovinec a zvrací, zmítá se v nekontrolovatelných křečích. Ani Nouza, ani Heřman se k němu nechtějí přiblížit. Vypadá... strašlivě, jako někdo, koho právě vytáhli z latríny. Z hrozivé masky odporosti však září oči, bělmo v kontrastu s hnusem je neskutečně jasné. „Nespádnul,“ říká výkaly pokrytý Žovinec pomalu. „Nespádnul jsem tam. Hodili mě tam Maďaři.“

Nouza sedí v cele a upřeně se dívá na bytelné dveře. Po šílené noci je zavřeli do cel na velitelství, obvykle se podobné ubytování poskytuje pouze speciálním vězňům; oficírům, vzpurníkům, zločincům mezi ruskými strážnými, špionům a podezřelým ze špionáže (poslední dvě kategorie se v očích Rusů často překrývají). Čeká, až se otevřou dveře a něco se stane. Cokoliv. Odvedli je sem pod bodáky ještě v noci; jeho, toho tatíka, co jim pomáhal, a Semráda. Semrád byl dost zmlácený, zneškodnění ruského strážného se mu šeredně nevyplatilo. Vrhli se na něj i ostatní strážní a byl rád, že ho Nouza směl cestou do arestu podpírat. Kde je Heřman?

Zmizel.

Určitě se prosmýkl kordonem strážných, kteří hledali vzpouru vojennoplenných, ale našli jenom jednoho ve sračkách napůl utopeného chudáka a dva jeho zachránce. Heřman vyklouzl. Snad ano. Nouza v to doufal, protože bylo jasné, že on se Semrádem a tatíkem – Straka se jmenuje, Straka – to schytají nejhůř.

„Zítřa přijedou pro rabótniky pro Murmansk,“ probudila Nouzu z neklidného spaní tichá slova. „Arestanti a stopadesát dalších pojede stavět železnici.“ Poznal hlas, nechtělo se mu otevírat oči. „Vím, že jsi vzhůru, Petře Antonoviči, vím to. Tvé bratry pošlu na ekonomii, ale pro tebe a ostatní arestanty nemůžu nic udělat.“ Suchý hlas, jako kdyby vycházel z hrdla na troud suché egyptské mumie.

Otevře oči, stojí nad ním Ivánovič, vrchní úředník zateckého tábora, postarší muž s šedými vlasy a dvěma podbradky, které se mu třesou, když mluví. „Jsi pro mne jako syn, Tomáši Antonoviči, ale nemohu udělat víc. Nemohu, věř mi.“ Nouza na něj bez hnutí a beze slova – sotva dýchá – hledí. Ivánovičovi je to zjevně dost nepříjemné: „Věř mi, holoubku, věř. Nic jiného nám nezbyvá. Jsi silný. Přežiješ. Půjdeš do toho vašeho vojska z Murmanska.“

„Kdo ještě?“ chraptí Nouza, posadí se, zády a zátylkem se opírá o chladivý kámen zdi.

„Ten Sjemrad a Strjaka,“ komolí jména zbylých dvou arestantů Ivánovič.

„Nikdo jiný?“

„Ne, buď mi vděčný, holoubku, zachránil jsem toho, co spadl do díry, proklatce hloupého, duraka. Pojede na ekonomii. Vás nezachráním.“

Nouza krčí rameny, posedla ho lhostejnost, je mu jedno, co se bude dít. Ví, že za hodinu, zítřa nebo za týden mu to jedno nebude, bude se vztekat, nadávat, ale teď nemůže v sobě vzbudit žádné pocity. Je mu to jedno. Jsem jako oni, pomyslí si, jako Rusové, je mi to jedno. Ta bezbřehá ruská lhostejnost, tupost. Nakazil jsem se. Ivánovič cosi drmolí, snaží se ospravedlnit vlastní jednání. Nouza dobře ví, že ruský vojenský úředník nemohl jednat jinak. Chápe ho? „Musíme poslat dopis do Kyjeva,“ říká konečně.

Ivánovič ho opatrně plácá po rameni: „Da, da, da, dopis

do Kyjeva chceš? Pošleme, pošleme. Přinesu papír, napišeš a já pošlu.“

„Spasiba,“ děkuje Nouza plochým hlasem. Ivánovič se snaží, Ivánovič je vděčný, ale není všemocný, je to jen úředník jednoho z milionu zajateckých lágrů v širém Rusku. Drobek v perspektivě celého zmateného a matoucího carské aparátu, těžkopádné mašiny, která sama pořádně neví, co chce. Má Ivánovič proč být vděčný? Má. Nouza a jeho lidé jsou nejen dobří obchodníci a umělci, z prodeje jimi *získaných* věcí má on slušný zisk, stejně tak z uměleckých dílek (popelníků, pohlednic, hraček). Ale to není hlavní důvod.

„Vrátím ti peníze, malčik, poměrnou část toho, co mělo být za toho Sjemrada a tebe. Není to moc, pár rublíků, ale na severu se hodí.“ Nouzu náhlá Ivánovičova štědlost probouzí z netečnosti. Obchodní partnerství není všechno. Zachránil Ivánovičovi místo a asi i krk. Před několika měsíci pomohl Ivánovičovi usvědčit z čachrů v kuchyni a skladu někoho jiného: ruského velitele kuchyně. Šmelil, kradl, podváděl, pravda, ale ne tolik jako Ivánovič. Nebýt Nouzy, Ivánovič by skončil na frontě místo kuchaře. Vděčnost je namístě, přesto překvapuje. Poplácá ještě jednou Nouzu po rameni: „Ty jsi moloděc, silák, chytrý, přežil jsi frontu v Turkestánu, přežil jsi tady, přežiješ Murmansk.“ Nouza se na Ivánoviče dívá překvapeně. Vděčnost. Měl na ni možná nárok, ale nečekal ji.

„Slibuješ?“ obrací se na něj Nouza zoufale. „Slibuješ, že ostatní půjdou na ekonomii?“ Neví, co by měl říkat. Chtít po takovém zvířeti, jako je Ivánovič, dodržení slibu?

„Oběščaju,“ usmívá se podlézavě Ivánovič a odchází. Zaklapnou za ním těžké dveře. Nouza vztekle vyskočí na nohy a kašle na všechnu bolest, zase se snaží někoho zachránit. Proč to dělá? Kdo z nich by se obětoval za něj? Žovinec pořád blábolí o české armádě jako o velké rodině, kde jsou všichni bratři. Zatím je to jenom boj v táboře, hádky

s Rakušáky, nedůvěra od Rusů, kteří odmítají věřit někomu, kdo se chce dobrovolně vrátit na frontu. Nouza se na okamžik zasnul, pokud by zítra, brzo ráno dorazil československý zajatecký emisar, možná by mohli odjet s ním. Žádný Murmansk, ale Kyjev! Usmál se. Viděl Jaroslava Heyduka, patriarchálního starce s dlouhým vousem, který shání dobrovolce do jednoho stáda jako pes ovce. Četli o něm a jeho dlouhých emisarských cestách v novinách. A vždyť ho i viděli na vlastní oči! Mluvil trochu zmateně, ale jistým tónem. Idealisticky. Trochu moc, pomyslel si Nouza. Úsměvy, vlající prapor, *Kde domov můj?*, balení fidlátek. Je příbuzný s básníkem Adolfem Heydukem?

Nouza si vzpomněl na báseň Jižní zvuky, která se mu vždycky líbila. Sny a hlouposti, naděje a stesky. Může snít o svobodě díky Heydukovi. Naděje a ideály. Pitomost. Odplivl si do rohu špinavé cely. Musím dát vědět Arménům, Ivánovič musí zase pomoci dostat k nim zprávu. Jinak je všechno... v prdeli.

Kde je Heřman? Potom se střílelo kdesi od bran. Proplížil se zpátky na barák? Ve zmatku vklouzl na svoje místo? Jak se to dozvědět? Pokud se bude ptát Ivánoviče nebo kohokoliv z Rusáků, vzbudí podezření, pokud se zeptá kohokoliv z pleňasů zaměstnaných v kanceláři lágru, nebude to o nic lepší.

Heřman zpanikařil, slyšel výkřiky rozvzteklých Rusů a byl si moc dobře vědom toho, co udělali, aby se dostali za Šťovíkem. Semrád napadl strážného, oni opustili po večerce barák, podle táborových regulí je to první nejhrubší provinění, to druhé jen o trochu méně závažné. Bylo jasné, že pochvaly se jim za to nedostane. Další izolace? To asi ne. Tohle vypadá na ajnclík a pořádný flastr k tomu. Dostat bičem před nastoupeným táborem? Popravčí četa?

Zpanikařil, nedokázal myslet logicky, pádil stejnou tra-

sou k baráku. Třeba se mu podaří nepozorovaně dostat... V poslední chvíli uhnul do úzké uličky mezi dvěma polorozpadlými neobydlenými baráky. Vykřikl jsem? Proklouzl do trosek toho nalevo, slyšel nadávky strážných. Nemůže zůstat na místě, posedl ho děs z toho, co se stane, pokud ho tu někdo chytí... Propletl se ruinami ven, s překvapením zjistil, že je pouze kousek od brány. Jak jsem se sem dostal?

Zaregistroval, že se otevírá brána. Skoro všichni strážní běží ke zdroji hluku tam za jeho zády, k latríně, ke rvačce. Mám šanci. Není schopen vnímat nic jiného než otevřenou bránu, kterou do tábora vjíždí jakýsi povoz. Svět za bránou. Je tam město. Zná město, před pár týdny ho poslali s partou zametat ulice, zná tam jednu ženskou, ve městě je ubytováno i několik oficiálních zajatců... ale ti by ho spíš udali, ale ta ženská by mu mohla pomoci. Jak je to daleko? Rozběhl se.

Z nedaleké strážnice se vyrojil půltucet ozbrojenců, Heřman vtáhl hlavu mezi ramena a přidal. Vůz pomalu vjížděl do dvora a byl už i vidět strážný s puškou na rameni, jak čeká, aby mohl zavřít vrata. Rus u vrat ho spatřil, vytřeštil oči. Zaváhal jen na okamžik a to uprchlíkovi stačilo, Heřman prolétl pootevřenou branou. Výstřely. Pokusil ještě přidat rychlost, cosi mu škublo halenou na rameni, zaklel. Jak daleko uběhnu, než mě zastřelí?

Parta shrbených postav se ploužila k železničnímu nádraží na druhé straně města. Okolo zajatců kroužily dva tucty po zuby ozbrojených strážných. Nasazená bodla. Udělat krok z neuspořádaného chumlu by znamenalo podepsat si rozsudek smrti. Útěk, útěk, útěk, to slovo v mnoha jazycích kroužilo mezi odsouzenci k práci na Murmansku. Nevědělo se pořádně, kdo utekl, jestli to byl jednotlivec nebo skupina, i skutečná informace se ztrácela pod nánosem rychle vznikajících a bujících fám a dohadů.

V davu odsouzenému k smrti na dalekém severu je sebranka toho nejhoršího, co mohl místní lágr poskytnout. Jsou tam muklové z arestů v čele se „vzbouřenci“ z předchozí noci a nebožáci, co byli v nesprávnou chvíli na nesprávném místě. Je jedno, že tábor je stovky kilometrů od prostoru, kde se má murmanská dráha budovat, tohle je Rusko, času je dost, zajatců je dost.

Nouza se dívá do země, umřeme, Ivánovič říká, že se odtamtud dostaneme do vojska, ale my umřeme. Brát vstup do armády jako záchranu? Zbláznili jsme se? Jsme vážně tak šílení, jak o nás vypráví rakouští feláci a frajtrři? Všichni tam chcípeme, Murmansk je temnou legendou zajateckých táborů; strašákem, kterým se mává na všechny strany. Nezlob, poslouvej táborovou samosprávu, uplácej táborové vedení, pochlebuj strážným, pokud ne, pojeděš se podívat na bažiny v létě nebo na zmrzlé pláně v zimě směrem na Murmansk a tam chcípneš.

Ženou je kupředu, Semrád je někde pryč a tatíka Straku ztratil hned na začátku pochodu v táboře. Je mezi skupinou jakýchsi Rusínů a partou Poláků, které si pamatoval jako neúspěšné kšeftaře. Neúspěšné hlavně proto, že se pokoušeli dojednat obchody mimo tábor bez zprostředkování strážnými, a pochopitelně jim to nevyšlo, Rusové si své finanční nároky střeží víc než pečlivě.

Svítlí slunce, je parno, Nouza se nadechuje páchnoucího vzduchu. Šklebí se. Tak nakonec se z téhle cholery díry přece jenom dostane, ve vzduchu je cítit smrt. Hlavou mu proletí vzpomínka na Kodaň, podíval se tam jen jednou, s *cirgusem*, ale nikdy nezapomene na ten jiný svět severu. Měl se tehdy od kompanie trhnout, nechat jiné stavět šapitó a už se s nimi nevracet na klikaté cestě severním Německem až do Rakouska-Uherska, do Prahy. Měl tam zůstat. Jsi blbec, přijel jsi domů a navlékli tě za dva týdny do mundúru.

Bahno vysychá, brzy z něj bude prach a potom zase

bahno. Ruský kolotoč, nekonečná smyčka. Sníh. Bahno. Prach. Prach. Bahno. Sníh. Pořád dokola. Ulice jsou nedlážděné, transport se brodí prostředkem ulice, po kotníky v páchnoucím hustém blátě. Kdyby to bylo včera, brodili by se po kolena, město má tisíce obyvatel, ale je to roztahaná vesnice v nekonečné ruské rovině. Nízké domy, málokterý s kamennou podezdívkou. Vybudování zajateckého tábora bylo pro místní velkým vítězstvím, protože se rychle stal nejaktivnější součástí místní ekonomiky.

Pod levou paží má balíček, strčil mu ho do rukou Ivánovič chvilku předtím, než je všechny eskorta vyhnala na dvůr. Ostatní odsouzenci jsou na tom líp, nesou si v tlumocích a batozích majetek, co se jim dosud povedlo uchránit. Nouza je pouze v děravých kalhotách, potrhané košili a může být rád, že v noci nevyběhl zachraňovat Žovince bos. A malý balíček od Ivánoviče těžko bude skrývat pod zimní kabát nebo teplou deku. Nesměli si dojít nebo nechat poslat pro vlastní majetek na barák. Už by tam nic nenašel, kradlo se, všude se kradlo. Jeho věci mohli ukrást chlapi, co „bydleli“ pár postelí od něj, nic zvláštního tam nebylo. A kdyby se mi naskytla podobná příležitost, taky bych neváhal, kabát je v tomhle světě mnohem důležitější než košile.

Parta místních kluků si vylezla na prkenný chodník, co překlenoval nejhlubší pouliční bahniště, nahýbali se z něj dolů, nabírali do rukou hroudy schnoucího bahna – a vzhledem k nemalému počtu dobytka všude okolo to nebylo jen bahno – a házeli ho po procházejících zajatcích. Smáli se, když jejich projektil trefil někoho do hlavy nebo do obličeje, několik postarších mužiků stálo vedle nich a každý zdařilý zásah odměňovali výkřiky a povzbuzováním.

Jsme méně než dobytek. Pamatoval si na paničky, které si je prohlížely v Kyjevě, když je tam – kdysi dávno! – přivezly transporty z fronty. Z Kyjeva mnoho neviděl, ale

paničky v moderních úborech, co vypadly z pařížských módních žurnálů, mu utkvěly v paměti. Prohlížely si zajatce jako koně na tržišti. Div že se nedraly kordonem strážných, aby se jim podívaly na zuby. Exotika. Čistá exotika se skrývala v těch zaprášených špinavcích, co hnali kozáci bejkovci z jednoho páchnoucího vlaku do druhého. Tady žádné paničky nejsou. Provinční díra s více obyvateli než Písek, ale vypadá to tady a život je tu horší než v Zapadlé Lhotě. Díra. Konečně jsou na nádraží, na slepé koleji je přistaven nákladní vlak, nemnoho vagonů, které jsou otevřené... a plné zajatců. Kluci sledují transport a zpívají jakousi odrhovačku. Nouza se přistihne, že si ji pobrukuje s nimi, sice jiná slova, ale stejný nápěv, těžko říct, cí text je vulgárnější.

Ženou je k vlakům. „Nalezte tam!“ řve *untěr* a rozhazuje rukama. „Všichni dovnitř! Hned teď!“ Dav pleňasů se cpe do naplněných vagonů, jsou slyšet nadávky. Nouza stojí na místě. Postrčí ho zezadu, obrátí se, stojí tam podsaditý Rus s plnovousem až na pupek, ve vousech jsou vidět zkažené zuby. „Idi!“ huhlá konvoj a napřáhne znovu ručnici.

„Jo, jdu, neposer se,“ odpovídá Nouza s úsměvem a vyhoupne se do jednoho z vagonů. Kolik lidí tu je? Předpokládal by tak padesát, možná šedesát. Nejsou tam ani palandy, ani kamna, je to jenom obyčejný nákladní vagon. Pokouší se v duchu si promítnout mapu Ruska, nedaří se mu to, ale je jasné, že cesta na Murmansk bude zatraceně dlouhá. Se zmatkem na ruských železnicích to bude trvat dny, týdny. Otřese se a zanoří do jednolitě masy páchnoucích, nadávajících, modlících se lidí. Když se vlak s trhnutím rozjede, podrazí mu to nohy, nemá kam ale padnout, drží ho ostatní okolo něj, tiskne si balíček od Ivánoviče na prsa. Polák po jeho levici se nahlas hystericky modlí.

* * *

„Ááá, naše sračka,“ komentuje Žovincův příchod do „zajateckého restaurantu“ zajatec s pečlivě vyleštěným rakouským odznakem – frantíkem – na švihácky naražené čepici. Sedí na lavici u bočního stolu a má před sebou kastrůlek s knedlíkem a kouskem pečeně. Nikdo neví nebo nechce vědět, odkud berou v „soukromé“ zajatecké vývařovně suroviny, hlavně maso. Kdo chce moc vědět, moc se dozví. Podle odznaku patří komentátor k loajálním, Žovinec je ticho, pomalu přechází k pultíku, kde se objednává jídlo, a žmoulá v ruce pár kopějek, ukazuje je *restaurátorovi* Robovi: „Co mi za to dáš?“

„Hovna neobsluhujeme!“ křičí Rakušák od pečeně a směje se na celé kolo.

Žovinec pouze sevře rty do tenké linky.

„Ukaž,“ Rob si bere drobné a přepočítává je. „Nic moc, Šťovíku, nic moc. Talíř polívky a kus chleba, na víc to není. Ceny šly nahoru, strážní po tom extempore a Heřmanově útěku zvedli ceny za zprostředkování. Dám ti talíř polívky a krajíc chleba, ber, nebo nech bejt.“

Žovinec dobře cítí česnek a omastek a pečení a žaludek má sevřený do uzlu. Zajatecká kuchyně snížila přídělý a včera byl celý den na výslechu, přišel o jídlo, má strašný hlad. „Tak mi dej tu polívku.“

„Jednu polívku!“ křičí Rob. „Ty nemáš ani ešus?“ pokrčí rameny a natáhne se pro plechovku a omlácenou improvizovanou naběračkou – z jiné menší konzervy – nalije Žovincovi docela štědrou porci. „Nejsem nelida, Šťovíku, ale příště mi sem bez peněz nelez.“ Podá mu kus tmavého chleba, lepšího, než jakého se zajatcům dostávalo od vedení lágru. Žovinec se otočí od pultíku a strne, plechovka s horkou polévkou – docela hustou a hezky vonící – mu málem vyklouzla z ruky. Stojí tam Maďaři, včetně toho poďobaného, který ho hodil do latríny. „Bohouši!“ zaslechne za sebou křičet Roba, ale to už vchrstl polévku poďobanému Maďarovi do obličeje, který zaječel

a naslepo před sebe máchl rukama, a jeho kumpáni začali vztekle křičet.

„Bohouši!“ řve *restauratér*.

Žovinec se vyhnul jedné ráně zleva, ale druhá zprava ho zasáhla přímo na čelist. Šel k zemi, zatmělo se mu před očima, pokusil se rychle odplazit stranou, ale do boku ho zasáhl kopanec. Zařval. Nový kopanec ho nadzvedl a přetočil, leží na zádech a sleduje příchod volaného Bohouše. Slovák Bohunický. Obr, kterého tu a tam někdo v táboře využíval jako osobního strážce. Ve světě krádeží a rvaček s přibroušenými kusy rezavého plechu se někdo podobný hodí. Rozehnal čtveřici Maďarů během dvou úderů srdce, potom sebral opařeného poďobance, chytil ho za krk a za zadek a vyhodil obloukem z jídelny ven. Zůstal stát a z výše dobrých dvou metrů shlíží na Žovince. Ten se sice drží za nakopnutý bok, ale široce se šklebí.

„Už tě tady nechci vidět,“ pronesl Rob, který se postavil vedle Bohunického. „Máš zákaz, parchante.“ Založil si ruce na prsou. „Jestli tě tu uvidím, nechám Bohouše, aby z tebe vymlátil duši, rozumíš?“

„Proč?“ dostal ze sebe Žovinec.

„Začals to. Celý jsi to začal. Je mi jedno, co ti udělali, jsou to kurvy maďarský, ale kdybys mu nevchrstnul tu polívku do ksichtu, možná bych ti přišťe i dal na dluh. Můžeš si za to sám.“ Odmlčel se. „Vyhoď ho, Bohune. A jestli se vrátí, zlámej mu obě nohy.“ Zajatec s naleštěným odznáčkem na čepici se hlasitě směje. „A toho vyhoď taky,“ dodává Rob znechuceně. „Kurvu rakouskou.“

„Na jaký seš straně?“ má Žovinec chuť vykřiknout.

Žovinec sedí na pryčně a chce se mu brečet. Všechno se rozpadlo, jeden hloupý, nevyprovokovaný konflikt a... hádka u latríny o pitomost skončila zničením všeho pečlivě a dlouho budovaného. Nouza se Semrádem i Heřmanem jsou pryč. Skupina podporovatelů, kterou společně

stavěli, je v rozkladu. Stačily dva dny. Předevčírem se stala ta nehoda – *nehoda!* – u latrín, včera odjel transport na Murmansk a dneska se dívá po obličejích lidí v baráku. Spousta chlapů sklopí oči. To jsou ti, co ještě před dvěma dny s jejich organizací potajmu sympatizovali. A teď klopi stydlivě oči, bojí se, aby na jejich sympatie nikdo nepřišel. Nejraději by se zvedl, vytáhl zpod pryčny výtisky *Čechoslovana* a začal je rozdávat. Kdo by si je vzal? Jak by se u toho tvářili?

Zbytek jejich party – trosky! – se proměnil v nakažené leprou, všichni se jim vyhýbali, sympatizanti jeden po druhém odcházejí a plivají nenávisť. Snaží se teď dokázat, že jsou rakouštější než Rakušáci, aby jim „odpustili“ a vzali je znovu mezi sebe. Vidí vztek i u svých „bratrů“. Kdyby v tom nebyli tolik namočení, vycouvali by ze všeho. Jsou přihlášení do vojska, platí příspěvky zajatecké organizaci, jsou určitě zapsaní a podtržení v rakušáckých velezrádných knihách. Kousne se do rtu. Pokud se odtud nedostaneme dost rychle, skončíme. Nejdřív se odhlásí jeden, potom druhý a pak ostatní, pokud se odtud nedostaneme dostatečně rychle, možná přestanu věřit i já.

Je v co věřit?

Položil se na pryčnu, natáhl se na záda, dal si ruce pod hlavu a dívá se nad sebe. Spodní část lůžka nad ním se hemží přesouvající se vrstvou vší. Možná bych to měl skončit, vykašlat se na všechno, vyhodit papíry, které má schované na snad bezpečném místě: přihlášky, zápisy ze schůzí i schůzek, soupisy zaplacených příspěvků, výkazy těch několika dlužníků. Vyhodit? Do latríny, ušklíbl se sám pro sebe, to by bylo rozhodně symbolické. Nejdřív jde do hoven sekretář, potom tam hodí i všechnu dokumentaci. Vyhodit? Raději spálit. Vyhoupł se znovu na nohy. Spálit. Oči se mu rozzářily. Plameny! Spálit!

Prochází uličkou mezi pryčnami, cítí v zádech zabodnuté nenávislné pohledy, skoro očekává nohu napřaže-

nou, aby ho podrazila. Šklebí se. Oheň. To je ono. Oheň! Musí se na všechny pokusit zatlačit. Chvilková beznaděj se přetavila v bezmezný odhodlání. Jak dlouho vydrží? Musíme vydržet dokud nás nevyreklamují do Kyjeva, musíme odtud pryč co nejrychleji, zkusím se spojit s tím slavným Ivánovičem, zjistím, kdy nás pošlou na ekonomii. Bude se mnou mluvit? Nejsem Nouza, ale... musíme se dostat z lágru, ať už to bude na ekonomii nebo do Kyjeva. Co nejrychleji! Jinak se tady rozpadneme. Musíme se odtud dostat, nebo tady shoříme jako papír.

Je venku před barákem. Tábor není tichý, mrtvý ani nehybný, pár chlapů se honí za polorozpadlým hadrákem a pokřikují jako kdyby se jednalo o derby mezi Spartou a Slávií. Jiní vyřezávají, dají se tak vydělat peníze, ale podle toho, co Žovinec slyšel od Roba, ty peníze budou zase přerozděleny při dalších prodejkách jinak, větší a větší podíl ve prospěch strážných – zprostředkovatelů. Část chlapů se ve stínu nad něčím dohaduje, může to být politika nebo třeba jen to, kde v Praze mají nejlepší burty s cibulí. Svítí slunce. Bahno je skoro vyschlé, zem dávno zbavenou veškeré zeleně brázdí klikaté jizvy. Deprese je pryč, odehnal ji ohněm.

„Stoj,“ slyší najednou za svými zády a ví, že to slovo nemůže patřit nikomu jinému než jemu. Úsměv mu zmizel ze rtů, otočil se a uviděl tři podsadité chlapy. „Potřebujeme s tebou mluvit,“ prohlásil ten prostřední německy se silným arménským přízvukem. „Poslal nás Nouza,“ dodal vzápětí. Skoro mu nerozuměl, protože to jméno vyslovil *nůůza*. „Nůza nám vzkázal, že ti máme pomáhat, máme ti být k ruce. Jsi přece ten Žofinec, ne?“

„Ja,“ odpověděl Žovinec překvapeně. Nouza? Jak se k tomu dostal? Jak je sem mohl poslat? „Ja,“ opakuje zmatečně. Jak jim to vzkázal? Žovinec má najednou dojem, že Nouza je snad všemocný. Proč to pro něj tihle tři dělají? Co na ně ví? Co mu dluží? Nouza působí trochu rozhára-

ně, vypráví o eskapádách u cirkusu, organizuje divadlo, recituje z paměti básničky. Na druhou stranu šmelí, organizuje pašování z tábora i do něj, zajišťuje ochranu, uplácí. „Ja,“ říká Žovinec potřetí a Arméni se smějí. „Co vám za to slíbil?“ ptá se konečně. Lágr je svět obchodu a směny, zadarmo tu nikdo nikdy nic nedostane.

„Jedem s vámi,“ odvětil prostřední Armén a jeho společníci se usmívají.

„Kam s námi jedete?“

„Nůůza“ – pravděpodobněji tedy *Nouza* – „slíbil, že pojedem na statek pracovat. Nůůza je šibr a ví stejně jako my,“ – rozmáchlé gesto zahrnuje vše okolo nich – „že tohle umírá a umře. Propadne se do pekel,“ chechtá se Armén. „Umím říkat básničky jako ten Nůůza, ne?“ Arméni se chechtají, Žovinec na ně nechápavě kouká. „Básník, ne?“

Žovinec se začíná usmívat. Podpora Nouzy téměř ze záhrobí je to, co by je mohlo zachránit. Alespoň na chvíli. Nouza jako svérázný *deus ex machina*. „Slíbil vám, že pojedete s námi, a tak to uděláme. Přišli jsme o tři muže, nahradíte je. S Ivánovičem se dohodnu.“ Snaží se před Armény udržet jakési zdání autority, ale sám vidí, že to moc úspěšná snaha není.

„S Ivánovičem vsjo dohodnuto,“ prohlásí kápo Arménů rusko-německy. „Přineseme si naše věci,“ pokračuje. „Budeme u tebe v baráku. Určitě tam teď máte tři volná místa. Budeme žít u vás. Ivánovič o tom ví.“ Ivánovič, Ivánovič, Ivánovič, zaklínadlo tohohle lágru.

Žovinec se nejdřív zarazil, ale potom se rozesmál.

Cestou na Murmansk, jaro 1916

V další, pro pleňasy bezejmenné železniční stanici k transportnímu vlaku připojili několik vagonů. Pořád stejné

smradlavé nečištěné dobytčáky, ale alespoň teď bylo o trochu víc místa. Nouza sedí u jedné ze škvír, kudy do vagonu vane čerstvý vzduch a pomáhá tak ochlazovat výheň uvnitř. Venku musí vládnout skutečné peklo. Jsou na cestě druhý nebo třetí den. To už jsi ztratil orientaci o čase? To brzy. Jídlo dostali jenom jednou na stejné stanici, kde připojili vagony navíc. Dostali *baku* – něco jako velký plechový lavor – plný vodové zelné polévky (páchla ztuchlinou a plavaly v ní stovky uvařených drobných červíčků s černými hlavičkami) a bochník mizerného chleba na osm chlapů. Ivánovič mu do balíčku dal pár sucharů, suchý salám, schovává si to, není dobré sežrat všechny zásoby po prvních hodinách hladovění.

Třicet chlapů na vagon, smrad a únava a nemoci. Muži leží na podlaze nebo se opírají o stěny. Nikdo už nemluví, ještě po přestupu se tu a tam svět vagonu probudil debatou, i když žádná nevydržela dlouho. Každá, zpočátku sebedivočejší hádka se rychle rozpustila v horku a vedru. Teď už nikdo ani žádnou debatu nezačíná. Čeká se na večer a chlad, který s sebou snad noc přinese. Natáhl se. Semrád spí u stěny na délku natažené paže od něj, tatík Straka je v jiném vagonu. Když se rozdávalo jídlo na stanici, poslal za ním Nouza Semráda, ale ten se vrátil sám, Straka se prý nechtěl s ním vůbec bavit.

Někteří Poláci se pokoušeli během zastávky od strážných dozvědět, jak dlouho pojedou a kde zrovna jsou. Nedozvěděli se nic, dostali pár ran *nagajkou*. Nouza se obával, že to možná ani sami konvojové nevědí. Kdyby všichni jezdili neustále dokola, všem by to bylo jedno. Představoval si vlak plný mrtvol kroužící po nekonečném moři ruských kolejových koridorů, potom se ocitne prostý zemljáček, ruský vesničan, u vlaku odstaveného na slepé koleji. Natáhne ruku, chytne se madla a prudce za něj zatáhne, dveře se odsunou stranou a odhalí scénu pokrytou vyschlými mrtvolami, které se na překvapeného zeml-

jáka vesele šklebí. Vylezl by do vagonu, aby našel něco, co by se mu mohlo hodit?

„Usnul jsi,“ huhlá Semrád. Vlak stojí. Semrád mu podává plecháček s vlažnou, páchnoucí vodou, něco v ní plave. „Napij se, dostali jsme kanystr, pij rychle, vypij to, ať ti to můžu ještě jednou naplnit, než to ostatní vychlastají. Ti Poláci pobožný chlastají jako pitomci, a přitom netuší, kdy dostaneme další vodu, jestli vůbec nějakou dostaneme.“ Nouza hltavě pije tu špínu. „Měli bychom jim ukázat, kdo je v tomhle vagoně pánem,“ říká, když odtrhne prázdný plecháček od úst. „Mohli bychom tu mít i spojence, co myslíš, ne?“

„Třeba nakonec i ty Poláky, asi to nebudou nejhorší kluci.“

„Na Poláky,“ dodává Nouza a přiřuknou si, oba se smějí. „Půjdeme na to, doba truchlení skončila. Musíme něco udělat, abychom to přežili.“

„Moje řeč.“

Střední Rusko, jaro 1916

Schůze československé zajatecké organizace, kterou Žovinec nadutě ohlásil jako poslední před odjezdem na ekonomii, se proměnila v úplnou tragédii. Rychle a hned na začátku. Jeden z původních členů organizace – byl v táboře ještě před Žovincem nebo Nouzou – se přihlásil o slovo, a cokoliv, co řekl, byla pravda. Pravda? Skoro pravda nebo pravda v některých očích, a to bylo nejhorší. Žovinec ho nemohl obvinít ze lži, nemohl, protože chlap měl vlastně pravdu. Začalo to obviněním Nouzy z toho, že byl lump a zloděj a možná vrah. Tvrzení vyvolalo bouři a Žovinec bohužel rychle zjistil, že spíše souhlasnou. Na schůzi se dostavilo všech šedesát příspěvky platících pleňasů (sedmnáct přihlášeno do vojska). Vzápětí mluvčí ob-

vinil Žovince jako pokladníka ze zpronevěry části společných prostředků. Lež? Úplně ne. Něco se použilo na úplatky, aby zajatci mohli obchodovat s jedním z větších podnikatelů ve městě a dostávali za popelníčky, pohlednice a další upomínkové předměty o pár kopějek víc, úplatek neschválený plénem.

Chtělo se mu brečet, když jiný zajatecký veterán mluvil o arménských hrdlořezech. Copak se s nimi mohl hádat? Vždyť všechny tři nastěhoval na bývalé postele Heřmana, Nouzy a Semráda. Vykřikovali o proměně národní organizace ve zločineckou, o neustávajících hádkách, štvanicích a rvačkách, ale o mizerné propagaci české věci, o nepravdivém vydávání domluveného táborového *časopisu*, o tuctu jiných, pravdivých, nepříjemných věcí.

Potom se hlasovalo.

Nouzova sekce se bez něj scvrkla. Žovinec se bál, že budou ostatní zajatci z jejich organizace vystupovat. Nestalo se tak. Stalo se něco horšího. Desítka mužů – včetně Žovince – byla z organizace vyloučena. Prostě jenom tak vyloučena. Pochopil, že někdo vše zorganizoval předem, ruce se zvedaly velmi ochotně. Nakonec furiantsky oznámil, že se od původní organizace odtrhují a zakládají vlastní, celé gesto bylo nakonec spíš trapné, z šedesáti přítomných se rozhodlo spolu se Žovincem založit novou zajateckou organizaci sedm, ani ne všichni vyloučení z té původní.

Zaklel.

Nevěděl, jestli má brečet, nebo se smát. Všichni věděli, co je Nouza zač. Jak prosazuje svoje a občas i jejich zájmy, s kým se stýká, jakým způsobem obchoduje. Znali ho. Mnozí s ním přežívali lágr už dlouhé měsíce, stýkali se s ním, chtěli od něj výhody, obchodovali s ním, prosili ho o laskavosti, o drobné i větší služby, každý ze zbývajících členů výboru se s ním nějak zapletl. Všichni to ví, tady v lágru se dá těžko něco utajit. Žovinec Nouzu zpočátku

taky odsuzoval, jenže brzy poznal, že spousta věcí je jinak. Nouza dokázal věci sehnat nebo zařídit, stačilo se na něj obrátit, specifikovat zadání a on už se postaral o další. Hodil se Žovincovi, jiným i organizaci. Nikdo nepochyboval, že on z toho všeho taky něco má, ale pořád všichni – všichni? – věřili, že organizace bez Nouzy by byla slabší než organizace s ním. Teď je pryč.

Žovinec moc neposlouchá, co říkají ostatní řečníci. Všichni mluví na podobnou notu: očistit, vylepšit, prosvětlit. Zatíná zuby nad tou jejich pokryteckou rétorikou. Kdyby mohl, všechny by je zabil, teď už chápe, že hned po ohlášení založení konkurenční organizace se měl i s nemnoha podporovateli zvednout a odejít. Neudělal to. Možná za chybu zaplatí ještě jedním nebo dvěma lidmi. A co? Má jich být sedm, nebo osm? Stejně je to průšvih. Všichni se předhání v popírání nebo zlehčování nebo omlouvání vlastních styků s Nouzou. Možná kdybych se veřejně omluvil, tak bych mohl zůstat, možná jako pouhý řadový člen, možná by mi zůstala i funkce pokladníka.

„Budeme po bratru Žovincovi požadovat podrobnou revizi všech příjmů i výdajů!“ probírá ho ze vzteklého zamýšlení věta předsedy organizace, který za Nouzy hrál pouze roli její formální hlavy. Najednou narostl a chce si hrát na skutečného vládce. Nouza je daleko, na cestě na smrt, a on si je jist vlastní silou, neomylností a podporou padesáti chlapů v zádech. Aby ses nespletl, myslí si Žovinec. Teď by ale už opravdu bylo nejlepší zmizet a nechat je, ať si kecají mezi sebou.

Jenže ví, že to nedokáže. Nedokáže ani tiše odejít se sklopenou hlavou, ani beze slova hrdě s hlavou vztyčenou. Ostatní blábolí. Mluví o plánech, o propagandě, o drobnostech, o nepodstatných hloupostech. Měl by odejít a vysmát se jim do ksichtů. Potichu. Beze slov. Nezahazovat se s nimi, čas si nás srovná. Poslouchá jejich poznámky o změnách, o nutnosti navázat užší kontakt s jakousi za-

jateckou komisí v Kyjevě. Zajatecká komise? Co to bude za hlupáky? Stejní jako tihle? Jak se k nim tady dostaly informace o zajatecké komisi v Kyjevě? Připravují převrat delší dobu? Zrádci! Bez krajanského hnutí by nic nebylo, jedině slyšení u cara a kontakty na carskou armádu a vládu dovedly české odbojné hnutí tam, kde je. Je vidět, je slyšet, ví se o něm, má podporu z vyšších míst. Všechno se mu začíná tlačit do krku. „Jste zbabělci! Myslíte si, že děláte revoluci, ale jenom tu sedíte a čekáte až skončí válka, abyste mohli jít domů a vrátit se ke svým pitomým povoláním a partajím a nedělním kuželkám!“ Je mu jedno, že přetřhl jakousi nudnou řeč jednoho z předválečných socialistů. „Měli byste se stydět!“ zařval do náhlého překvapeného ticha. „Místo abyste se přihlásili do vojska jako vlastenci, děláte tady převraty, a přitom potajmu říkáte, že byste se do vojska dali, kdyby nešlo o kejhák! Zbabělci!“

„Jdi do prdele,“ prohlásil nevysoký Marek, kterému okolo hlavy na všechny strany trčely neuspořádané kudrnaté vlasy a vousy. Zvedl se ze země – schůze se odbývala pod otevřeným nebem za baráky, *předsednictvo* sedělo na polenech a mělo před sebou improvizovaný stůl, ostatní si posedali před ně, někteří postávali a opírali se o baráky. „Tohle nezkoušej, *bratře*,“ dal Marek důraz na poslední slovo. „Neštvi, nelži, nevymýšlej pomluvy,“ pokračoval do ticha výhrůžně. „Udělal jste z nás zločince, jsme vaši spoluviníci, o tom žádám, ale chceme se trhnout. Chceme odejít od toho, co jste z téhle organizace udělali vy.“

Žovinec zvedl obě ruce.

„Nic,“ nedovolil mu Marek jediné slovo. „Nic neříkej, seber se a zmiz. Moc dobře víme, co jsi zač. I ten Nouza je čistější než ty. Vypadni,“ dodal ještě.

Žovinec vyskočil.

„Táhni!“ zasyčel Marek jedovatě.

* * *

„Jedete zítra,“ zastavil Žovince v podvečer Ivánovič. „Zítra přijdu pro patnáct chlapů, máme povolení pro všechny. Stálo to spoustu peněz, ale ten váš Nouza zaplatil v pořádku předem. Nemáme žádnou potíž, holoubku.“ Žovinec stojí před ruským úředníkem v pozoru. Dobře si uvědomuje, jak mu Nouza říkal, na co si tenhle podvodník potrpí, na slušnost ze strany podřízených, a hlavně zajatců.

„Je nás deset,“ odpovídá vyděšeně Žovinec, na tenhle problém zapomněl. Neuvědomil si ho, sedm Čechů a tři Arméni, nikdo jiný mu nezbyl. „Jenom deset, vaše blahorodí. Omlouvám se.“ Do očí se mu tlačí slzy zoufalství, jako v poslední době už tolikrát.

Ivánovič se rozzářil jako všichni svatí na nebesích, vycenil žluté zkažené zuby a v tu chvíli Žovincovi připomněl dravce, postaršího vlka, který ucítil bezmocné jehně. A to jehně jsem já, pomyslel si nevesele. „To nevadí, holoubku, to vůbec nevadí. Ale chápej, nemohu vrátit peníze. Doba je zlá, doba je moc zlá, peníze nevrátíme, ne, ne, ne. Měli jsme s tím už velké náklady, žádné drobné, golubčik. Deset kousků, říkáš? Ach, ach, moc špatné, slíbil jsem patnáct silných pracantů. Ach, ach, ale protože,“ odmlčel se s lišáckým úsměvem, „mám vás Čechy moc rád, moc rád, holoubky sivé, přejdu to a v potu tváře najdu náhradu a nebudu ani chtít žádné další peníze. Nejsem to grand?!“ rozesmál se na celé kolo.

Žovinec si uvědomil, jakého tanečku byl právě svědkem. Ivánovič sice nahlas tvrdil, že je mu líto, co se stalo, že jim tedy odpustí jakési poplatky za nedostatek mužů, ale ve skutečnosti se radoval, protože právě zjistil, že může znovu prodat pět míst, která už měl předtím zaplacená. Měl sto chutí vyrazit mu těch pár zkažených zubů, praštit Ivánoviče do brady, potom mu podrazit nohy a kopat do něj dokud... „Spasiba, vaše vysokoblahorodí, spasiba,“ uklonil se Žovinec Ivánovičovi hluboko. Rus dobře

věděl, že Čech celou situaci skvěle pochopil, o to větší mu uctívá úklona udělala radost. „Spasiba.“ Naposledy se uklonil a spěchá pryč. Ivánovič se za ním dívá trochu zmateně, neví, co si má o mladíkovi myslet.

Nouza byl jako otevřená kniha, ale tenhle? Bůhsuď, myslí si Grigorij Astapovič Ivánovič a pomalu se loudá k hlavní kancelářské budově, škaredému přízemnímu stavení, okolo kterého je zase ruch. Pokrčí rameny. Vojenoplenným zase někdo nakukal, že přišla pošta, pokolikáté už tento týden. Pošta nechodí a nebude jen tak chodit ani odcházet, nejvyšší místa nařídila cenzuru, a kdo se má v těch jejich hatmatilkách vyznat.

Je noc. Křik. Jekot. Plameny šlehaají do výše, strážní vyhání český barák ven, mají pomáhat hasit, chlapi běží pro vědra a nosí vodu, dřevo zajateckých ubytoven je teď vyschlé – naposledy přšelo na divadelní představení. Trochu smůly, trochu špatného větru a mohl by vzplanout celý lágr. Žádná škoda? Strážní je nahání hasit a muži se číní, kdosi vykřikuje, že v baráku zůstali uvěznění lidé. Češi se zastavují a s hrůzou poslouchají jekot upalovaných zaživa, pár odvážlivců se pokouší vyrazit dveře, ale jsou zatarasené, nejdou otevřít. Jak se to stalo?

Maďarský barák, je to maďarská noclehárna, večer se odtud ozýval veselý zpěv cikánských písniček, až je musel strážný sprostými nadávkami a hrozbou trestu umlčet. Teď zpívají na úplně jinou notu. Jak to mohlo chytnout? V zimě od kamen, ale teď v létě? Neopatrně tam někdo kouřil? Nezabýjeli zase blechy nebo vši plamínky sirek? Převrhla se svíčka nebo petrolejka? Barák stojí v plamelech, vědra padají mužům okolo z rukou, není záchrany, barák se hroučí sám do sebe. Žádné nebezpečí pro okolní stavby. Požár hučí jako ohromná kamna. Je bezvětří, plameny letí rovně vysoko k temnému nebi. Žovinec si otírá saze z obličeje. Stojí vedle mohutných Arménů, ha-

sili ze všech nejusilovněji. Rozmazává si saze po tvářích a čele.

Stavba murmanské dráhy, jaro 1916

Nouza vykročil z vagonu ven na improvizovaný peron. Rozhlédl se. Poslední prozatímně dostavěná stanice murmanské dráhy. Lidé s lopatami, s krumpáči, s kolečky, opodál rostou dřevěné budovy. „Jsme tu,“ směje se konvoj. „Budete stavět domky, chlapci, domky, jste šťastlivci.“ Nouza pokrčil rameny.

Východní Ukrajina, jaro 1916

Heřman se probudil. Seděl na lavici ve třetí třídě železniční soupravy a chumlal se přes všudyvládnoucí horko do kabátu. Čapku naraženou hluboko do čela. Snažil se vypadat nenápadně, nedařilo se mu to, ale nikdo si ho nevšímal, naštěstí. Podíval se z okna, široko daleko jen ta stejná fádňí plochá krajina. Jak daleko je ještě do Kyjeva?